

PLASTIK JARROHLIKNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Toshkent tibbiyot akademiyasi talabasi
Sulaymanova Mohigul Izatillayevna

Annotatsiya: *Maqolada inson salomatligining estetik jihatlari bilan shug'ullanadigan va doimo tibbiyotning ajralmas qismi bo'lib kelgan jarrohlikning muhim tarmoqlaridan biri sifatida plastik jarrohlik tarixi rivojlanishining asosiy bosqichlari tahliliga bag'ishlangan. Maqolaning maqsadi plastik jarrohlikning shakllanishi va rivojlanishining asosiy davrlarini ajratib ko'rsatish va tavsiflashdir. Maqolani yozish jarayonida tarixiy va tibbiy tadqiqotlarning qiyosiy tarixiy va tahliliy usullaridan foydalanilgan. Asosiy natijalar plastik jarrohlikning qadimgi dunyo davridan boshlab, hozirgi davrgacha bo'lgan rivojlanish bosqichlarini taqdim etishdan iborat. Ushbu sohaning eng ko'zga ko'ringan vakillarining plastik jarrohlikka qo'shgan hissasi tavsifi keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *plastik jarrohlik, estetik jihatlari, plastik jarrohlik tarixi, kosmetik xirurgiya, tashqi qiyofasi, to'qimalarni transplantatsiya qilish.*

KIRISH

Inson tashqi qiyofasi ko'p jihatdan uning mohiyatiga, ichki dunyosiga ta'sir ko'rsatadi va xulq-atvorini belgilaydi. Xulq atvor esa uning turmush tarzi va bosib o'tgan yo'llarini belgilab beradi. Statistika ma'lumotlarga qaraganda yer shari aholisining ma'lum foizi o'zining tashqi qiyofasi, ko'rinishi, chehrasidan qoniqmaydi, o'smirlarda bu ko'rsatkich 34,5%, xotin-qizlarda 46,7% va erkaklarda 12,4% ni tashkil qiladi.

Plastik va kosmetik xirurgiya taraqqiy qilgan bugungi kunda o'z jinsini operativ yo'l bilan o'zgartirishga moyil odamlar turli mamlakatlarda o'tkazilgan so'rovlarda 3,1-5,8% ni, o'z tashqi qiyofasini jarrohlik yo'li bilan korreksiya qilishga qaror qilganlar esa 12,6-16,9% ni tashkil qiladi. Jumladan, xotin-qizlar orasida o'tkazilgan so'rovlarda quloq, burun, ko'z va lablar shaklini xirurgik yo'l bilan o'zgartirishni istovchilar umumiy ishtirokchilarning 28,7% ni tashkil qiladi. Ushbu statistik ma'lumotlar muammoning tibbiy, maishiy, estetik, kosmetik va plastik jihatdan naqadar dolzarb ekanligini ko'rsatib beradi.

ASOSIY QISM

Yuzning shikastlangan qismlarini, shuningdek tananing boshqa qismlarini qayta tiklash (tiklash) har doim davolash sohasida muhim muammo bo'lib kelgan. Bu sohaga jarrohlik aralashuvlar, xususan, plastik jarrohlikning rivojlanishi muhim hissa qo'shmoqda. Bundan tashqari, ko'p odamlar tashqi ko'rinishiga katta ahamiyat berishlari ma'lum; ba'zan tashqi ko'rinishdan norozilik psixologik muammolar va ruhiy kasalliklarga olib keladi. Shu munosabat bilan jarrohlikning ushbu sohasi tibbiyot fanining muhim yo'nalishi hisoblanadi. Plastik jarrohlik tarixini o'rganish uning mamlakatimiz va xorijdagi bugungi holati va rivojlanish istiqbollari tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi plastik jarrohlikning shakllanishi va rivojlanishining asosiy davrlarini aniqlash va tavsiflashdir.

Plastik jarrohlik - bu inson tanasining har qanday organi, to'qimasi yoki yuzasining deformatsiyalari va nuqsonlarini bartaraf etishga qaratilgan jarrohlik aralashuvlar bilan shug'ullanadigan jarrohlik sohasi. Plastikos (yunoncha) - shakl yasamoq, Plasticus (lotincha) - haykaltaroshlik, shakl berish. Plastik jarrohlik tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi.

Qadimgi dunyoda plastik jarrohlikning paydo bo'lishi. Qadimgi Mesopotamiya tarixiga murojaat qiladigan bo'lsak, biz jarrohlik deb atash mumkin bo'lgan narsa haqida hech qanday eslatma topa olmaymiz (masalan, sezaryen yoki kraniotomiya dalillari). Biroq, yuridik matnlarda jarohatlarni muvaffaqiyatli davolagan yoki peshona yoki ko'z bo'shlig'ida "bronza pichoqni kesish" ni muvaffaqiyatli bajargan tabib uchun mukofot haqida eslatib o'tilgan [1]. Bunday kesmalar, masalan, xo'ppoz yoki yaraning yiringlashi uchun qilingan.

Qadimgi Misr Edvin Smitning Buyuk Jarrohlik Papirusi jarrohlik davolash haqidagi eng qadimgi matnlardan biri bo'lib, bugungi kungacha saqlanib qolgan. Bu miloddan avvalgi 16-asrga to'g'ri keladi, ammo olimlar bu papirus qadimgi podshohlik davridagi oldingi matnning nusxasi deb hisoblashadi umuman olganda, papirusning tarkibini jarrohlikdan (zamonaviy ma'noda) ko'proq shikast deb ta'riflash mumkin bo'lsa-da, u Qadimgi dunyoda jarrohlik rivojlanishining muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Risolaning matnida 48 ta travmatik shikastlanish holatlari tasvirlangan, har biriga nom berilgan, alomatlar tasvirlangan va hech qanday sehrli aralashuvsiz davolash usullari keltirilgan.

Qadimgi Hindistonda o'lgan odamlarning jasadlarini otopsiya qilish taqiqlanmagan, bu qadimgi hind shifokorlariga Qadimgi Sharqda inson tanasining tuzilishi haqida to'liq ma'lumot olishga imkon berdi. Otopsiya paytida olingan bilimlar keyinchalik amalda qo'llanildi, shuning uchun qadimgi hind jarrohligi Qadimgi Dunyoda eng rivojlangan bo'lishga muvaffaq bo'ldi.

Bu davrning amaliy jarrohlik bo'yicha eng muhim asarlaridan biri "Buyuk trilogiya" ga kiritilgan "Sushruta Samhita" risolasini hisoblash mumkin. Matnning bizgacha yetib kelgan yozma nusxasi eramizning 2-3-asrlariga to'g'ri keladi. Sushrutaning o'zi jarrohlikni "tibbiyot fanlarining birinchi va eng yaxshisi" deb hisobladi. U 300 dan ortiq operatsiyalarni va jarrohlikda ishlatiladigan 120 asboblarni tasvirlab berdi. Boshqa operatsiyalar qatorida terini payvandlash (peshona yoki yonoq terisidan foydalangan holda burunni tuzatish) bilan bog'liq jarrohlik manipulyatsiyalar tasvirlangan. Burunni qayta tiklashning zamonaviy usullarining aksariyati ushbu texnikaga asoslangan.

Qadimgi hind tabiblari oyoq-qo'llarini amputatsiya qilish, sezaryen kesish, toshlarni olib tashlash, churra tuzatish, kataraktani olib tashlashni mohirlik bilan bajarishgan, shuningdek, plastik jarrohlikda zamonaviy tsivilizatsiyalar darajasiga erishmagan bunday mukammallikka erishgan. Ular yo'qolgan yoki shikastlangan burun, quloq va lablarga tuzatishlar kiritdilar. Bu jihatdan hind jarrohligi 18-asrgacha Yevropa jarrohligidan oldinda edi va Sharqiy Hindiston kompaniyasi jarrohlari keyinchalik hindistonlik hamkasblaridan rinoplastika san'atini o'rgandilar.

O'rta asrlarda plastik jarrohlikning rivojlanishi. Gippokratning asarlari va Galenning asarlari Vizantiyada tibbiy bilimlarning juda qimmatli manbalariga aylandi. Taniqli shifokor Pavel va Fr tomonidan jarrohlik bo'yicha kitobda. Aegina (Paul of Aegina, 625-690) yoriqlar, dislokatsiyalar, amputatsiyalarni davolashning qadimiy usullarini taqdim etadi va traxeotomiya kabi operatsiyalarni tavsiflaydi. Muallif burun suyagi yoriqlarini jarrohlik davolashning aniq tavsifini beradi. U tishlarni bog'lash uchun yupqa simdan foydalangan. U tasvirlab bergan operatsiyalar 17-asrgacha klassik hisoblangan.

Tibbiy manbalardan ma'lumki, Vizantiya jarrohlari bemorlarni davolashda behushlikdan foydalanganlar. 14-asrning qo'lyozma risolasida shunga o'xshash vositaning retsepti keltirilgan bo'lib, uni ishlab chiqarish uchun ular tovuq urug'lari, mandrake sharbati, afyun, zanjabil va za'farondan foydalanganlar.

1076 yilda tuzilgan ruscha "Izbornik" da "to'qimalarni kesish", amputatsiya qilish va shikastlangan joylarni davolashni biladigan kesuvchilar (ya'ni jarrohlar) haqida so'z boradi.

Ilk o'rta asrlarning ko'zga ko'ringan tabibi Abu Bakr Muhammad ibn Zakariyo ar-Roziy (850-923) edi. U o'z asarlaridan birida o'z davrining nafaqat tibbiyot nazariyasi va dorivor shifo sohasidagi bilimlarini, balki gigiena va kosmetika, jarrohlik, toksikologiya va yuqumli kasalliklarga oid bilimlarini ham jamlagan.

O'rta asr musulmon dunyosining yirik jarrohlari orasida 936-1013 yillarda ortda 30 jildlik "Kitob-al Tasrif" asarini qoldirgan Abu al-Qosim Xalaf ibn al-Abbos az-Zahraviy al-Ansoriyni alohida ta'kidlash joiz. ("Tibbiyot amaliyoti kitobi"). Oxirgi jild jarrohlik amaliyotiga bag'ishlangan [7]. Al-Zahraviy ikkita igna bilan ipli tikuvdan foydalangan, G'arbiy ko'z jarrohligiga katarakt jarrohligini kiritgan, jarrohlik operatsiyalari paytida mahalliy kauterizatsiya usulini ishlab chiqqan, shuningdek, 150 dan ortiq jarrohlik asboblarini loyihalashtirib, ularni tavsif va rasmlar bilan ta'minlagan. Uning "Jarrohlik va asboblar to'g'risida" risolasida yaralarni jarrohlik yo'li bilan davolash, o'smalarni kesish, sig'il va toshlarni olib tashlash va hokazolar tasvirlangan.

Zamonaviy davrda plastik jarrohlik. Birinchi jahon urushidan keyin odamlarning plastik jarrohlardan foydalanishi sezilarli darajada oshdi. Maydalangan va jarohatlangan juda ko'p odamlar nafaqat tananing shikastlangan qismlarining funktsiyalarini tiklashni, balki avvalgi ko'rinishini ham qaytarishni xohlashdi.

Plastik jarrohlar ko'plab texnikalar, jumladan, to'qimalarni transplantatsiya qilishning rivojlanishiga kashshof bo'lishdi. Masalan, jarroh Raymond Passot (1886-1933) facelift texnikasini ishlab chiqdi (1919) va mammoplastikaning asosiy tamoyillarini shakllantirdi.

So'nggi paytlarda ko'plab mamlakatlarda plastik jarrohlik jadal rivojlanmoqda. Bunda kimyoning yutuqlari muhim rol o'ynadi. Shunday qilib, polimerlar tibbiyotda, jumladan, plastik jarrohlikda keng qo'llanila boshlandi. Ushbu moddalar tikuv material, to'qimalarni kengaytiruvchi, endoprotez sifatida ishlatiladi, tana shaklini yaxshilashga va to'qimalarning nuqsonlarini almashtirishga yordam beradi.

Plastik jarrohlikning eng yangi tendentsiyalaridan biri endoskopik plastik jarrohlikdir. 1984 yilda professor Teymourian liposaktsiyadan keyin qon tomirlarini tekshirish uchun

endoskopdan foydalangan. Shu bilan birga, jarrohlar Vasconez va Ramires yuz jarrohligidagi endoskop texnikasini tasvirlab berishdi. Endi endoskopik usullar abdominoplastika, rinoplastika va mammoplastika uchun qo'llaniladi.

XULOSA

Shunday qilib, plastik jarrohlik tarixini uch bosqichga bo'lish mumkin (jadval): empirik davr (miloddan avvalgi II asr - 19-asr o'rtalari), plastik jarrohlik asoslarining shakllanish davri (19-asr o'rtalari - 1950-yillar), zamonaviy davr (1960-yillar - hozirgi kun).

Taxmin qilish mumkinki, kelajakda plastik jarrohlik jadal rivojlanishda davom etadi va bugungi kunda uning asosiy muammosi - to'qimalarning mos kelmasligi muammosini hal qilishda inqilobiy g'oyalar taklif etiladi. Tez orada vafot etgan odamlar yoki hayvonlarning qon bilan ta'minlovchi to'qimalarini inson tanasining shikastlangan joylariga ko'chirib o'tkazish mumkin bo'lishi mumkin. Taxmin qilish kerakki, bu inson umrini uzaytirish yo'lidagi yana bir qadam bo'ladi va jarrohlik fanining rivojlanishida yangi evolyutsion bosqichni belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sorokina TS. History of Medicine: in 2 Vols. 13th ed., revised ed. Moscow: Publishing Center «Academy», 2018. 288 p. (In Russian)
2. Mahmudnazarov MI, Kurbonov UA, Gaffarova MA. About of rhinoplasties. Avicenna Bulletin. 2007;4:50-57. (In Russian).
3. Subotyalov MA. Traditional Ayurvedic Medicine: sources, history and place in modern healthcare: specialty 07.00.10 «History of science and technology»: dissertation's abstract for the degree of Doctor of Medical Sciences. Moscow, 2014. 50 p. (In Russian).
4. Basham A. Civilization of Ancient India / transl. from fr. E. Gavrilova. Yekaterinburg: Publishing House. U-Factoria, 2007. 496 p. (In Russian).
5. Nadyrgulova AR, Neveytseva OA. History of cataract surgery. Bulletin of the Council of young scientists and specialists of the Chelyabinsk region. 2016;4;3(14):56-66. (In Russian).
6. Stolyarenko P, Bayrikov I, Dedikov D, Bayrikov A. History of development of maxillofacial traumatology (from Antiquity to the Present). Part 2. Danish Scientific Journal. 2020;40(1):33-48. (In Russian).
7. Asaad M, Rajesh A, Zazo A, Banuelos J, Kaadan A. Albucasis: A Pioneer Plastic Surgeon. Ann Plast Surg. 2019;83(6):611-617. doi: 10.1097/SAP.0000000000002023.
8. Ilyina VA, Mamedova AN. History of surgical treatment of cataracts. Bulletin of medical internet conferences. 2016;6;5:787. (In Russian).